DOI 10.47315/archives2020.325.052

УДК 930.25:004.9

Олена Левчук

кандидатка історичних наук,
провідна архівістка відділу забезпечення
збереженості та обліку документів,
Центральний державний
електронний архів України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8117-6398>

АРХІВНІ ЕЛЕКТРОННІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ЯК ДЖЕРЕЛО ІСТОРИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Анотація. Метою статті є комплексний аналіз електронних інформаційних ресурсів як важливої складової джерельної бази новітньої історії та об'єкта архівного зберігання в Україні, вивчення їх сутності та ролі у системі інформаційного забезпечення дослідницьких практик фахівців різних галузей знань. **Методологічну основу** наукової розвідки складають загальнонаукові принципи історизму, цілісності, об'єктивності та всебічності, системного та міждисциплінарного підходів. Дослідження базується на евристичних методах наукового пошуку, методах аналізу та синтезу, класифікації та систематизації відібраних матеріалів, їх аналітичній та синтетичній критиці. **Наукова новизна.** Проблема вебджерел як «історичного доказу» нині все частіше піднімається у вітчизняному та зарубіжному науковому дискурсі. Натомість феномен архівних електронних інформаційних ресурсів як джерел історичної інформації не ставав предметом окремого дослідження і вивчається у цій статті вперше. **Висновки.** Охарактеризовано сутність архівних електронних інформаційних ресурсів як нових об'єктів ретроспективної інформації, розглянуто їх види та структуру. На прикладі документів фондів ЦДДА України проаналізовано місце архівних електронних інформаційних ресурсів серед інших видів історичних доказів. Автор розглядає їх як мультимедійні документи в електронній формі, що є частиною культурного та наукового надбання суспільства електронної доби, акцентуючи увагу на необхідності забезпечення збереженості цього виду потенційних історичних джерел та труднощах щодо комплектування ними архівів. Спираючись на реалії сьогодення, доведено необхідність подальшого студіювання порушеної у статті проблеми в координатах архівознавства та історичного джерелознавства.

Ключові слова: архівні електронні інформаційні ресурси; історичне джерело; носій інформації; документи в електронній формі; ЦДДА України.

Масштабні зміни в інформаційно-комунікаційній індустрії суспільства відкритого доступу зумовили широке впровадження та використання цифрових технологій, електронних форм комунікації та мережі

Інтернет у всіх сферах суспільних відносин та приватного життя. Сучасну людину вже неможливо уявити поза межами «Всесвітньої павутини». Наслідком таких перетворень стала поява якісно нових джерел доказової інформації, механізмів та способів роботи з нею¹.

Інтенсивне нарощування темпів цифровізації, суцільна інформатизація та об'єктивні глобалізаційні процеси у світі обумовили особливу роль електронних інформаційних ресурсів як таких, «що стали сьогодні найбільш зручною та ефективною, з точки зору користування, формою представлення та передачі даних»².

У зв'язку зі швидким накопиченням інформаційних ресурсів різних видів (вебсайтів, баз даних, електронних бібліотек та каталогів тощо), їхньою природою, що передбачає можливість швидко змінюватися та зникати, а також – правовою невизначеністю в Україні статусу останніх як електронної форми документної інформації, у вітчизняній гуманітаристиці виникла низка питань щодо шляхів та умов архівного зберігання цих історичних доказів, порядку та методів їх використання як першоджерела, зокрема у наукових дослідженнях.

Особливої актуальності ця проблема набуває у контексті аналізу можливостей вивчення майбутніми поколіннями нашого сьогодення – часу, коли соціальна взаємодія все частіше відбувається в межах «віртуального простору», а постійно зростаючі обсяги цифрової інформації «значно перевищують обсяги інформації на паперових носіях»³.

Звертаючись до проблеми наукового вивчення та суспільного сприйняття архівних електронних інформаційних ресурсів як об'єкта пізнання, важко не погодитися із думкою фахового історика Ю. Святця, що обговорення проблеми цифрових/електронних джерел в історичних дослідженнях та історичному джерелознавстві в українській історіографії все ще залишається певною мірою табуйованим⁴. Ця проблематика у теоретичному та практичному вимірах стала предметом особливої уваги здебільшого архівістів, документознавців, юристів та бібліографів. Так, особливості створення, накопичення та вико-

¹ Павлова Ю. С. Електронний документ як джерело доказів у цивільному процесі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Юлія Сергіївна Павлова; Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2019. С. 1.

² Кравців Х. В. Організаційні основи формування електронних інформаційних ресурсів / Basic Arrangements for Forming Electronic Information Resources. Тернопіль, 2017. С. 10.

³ Кручиніна Т. Г., Чернятинська Ю. Г. Створення архівних колекцій веб-сайтів у межах ініціативного документування в Центральному державному електронному архіві України // Архіви України. 2015. № 5–6. С. 61.

⁴ Святець Ю. А. Цифрові джерела в дослідницьких практиках істориків: теоретико-методологічний аспект // *Universum Historiae et Archeologiae* = *The Universe of History and Archeology* = *Універсум історії та археології* = *Универсум истории и археологии*. 2019. Т. 2 (27). Вип. 1. С. 50.

ристання нових форм джерел в умовах упровадження інформаційних технологій проаналізовані у роботах О. Гараніна⁵, Ю. Святця⁶, А. Ковальової⁷, О. Юркової⁸, Ю. Павлової⁹. Обговорення сутності поняття документів в електронній формі та їх структури стало предметом дослідження Ю. Ковтанюка¹⁰, В. Бездрабко¹¹, Г. Папакіна та К. Піхотенко¹², В. Болдовського¹³. Окрема дискусія сформувалася щодо критеріїв відбору, комплектування та архівного зберігання інформації в електронній формі, у якій взяли участь Т. Кручініна, Ю. Чернятинська¹⁴,

⁵ *Гаранін О. Я.* Вплив інформаційних технологій на утворення нових форм джерел // *Архіви України*. 2013. № 6. С. 86–94.

⁶ *Святець Ю. А.* Цифрові джерела в дослідницьких практиках істориків... С. 47–68.

⁷ *Ковальова А. М.* Електронні джерела у студіях з новітньої історії: досвід України та США // *Спеціальні історичні дисципліни*. 2009. Число 16. С. 94–110.

⁸ *Юркова О. В.* Facebook як новий тип історичного джерела: спроба характеристики та практичні завдання архівування документів // *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики: зб. наук. праць*. 2015. Ч. 25: Електронні інформаційні ресурси. С. 31–48.

⁹ *Павлова Ю. С.* Зазнач. твір.

¹⁰ *Ковтанюк Ю. С.* XIII Міжнародна конференція архівів «Електронна документація та представлення архівних матеріалів в Інтернеті» із циклу *Colloquia Jerzy Skowronek dedicate* // *Архіви України*. 2013. № 3. С. 223–234; *Його ж.* Електронний документ як об'єкт дослідження електронного документознавства // *Термінологія документознавства та суміжних галузей знань: зб. наук. праць*. 2011. Вип. 5. С. 237–243. *Його ж.* «Як того вимагає час» // *Газета Верховної Ради України «Голос України»*. Київ, 2017. № 84(6589).

¹¹ *Бездрабко В. В.* Історичне документознавство в Україні: сучасний стан і перспективи // *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2017. № 4. С. 4–23.

¹² *Папакін Г. В., Піхотенко К. С.* Архівні електронні бази даних та експертні системи // *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2013. № 3. С. 62–65.

¹³ *Болдовський В. Ю.* Дефініція та класифікація онлайнового документа // *Вісник Книжкової палати*. 2003. № 6. С. 30–32.

¹⁴ *Кручініна Т. Г., Чернятинська Ю. Г.* Створення архівних колекцій веб-сайтів у межах ініціативного документування в Центральному державному електронному архіві України // *Архіви України*. 2015. № 5–6. С. 61–67; *Чернятинська Ю. Г.* Комплектування архівів документами в електронній формі та їх зберігання: історіографія питання // *Архіви України*. 2018. № 1. С. 88–102; *Її ж.* Актуальні проблеми постійного зберігання документів в електронній формі // *Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я*. 2018. Ч. IV. С. 297–299; *Її ж.* Принципи і критерії оцінки цінності документів в електронній формі // *Збірник наукових праць з актуальних проблем економічних наук. Теорія і практика сучасної науки*. Дніпро, 24–25 лют. 2017 р. С. 12–14; *Кручініна Т. Г.* Архів електронної спадщини // *Довідник секретаря та офіс-менеджера*. 2016. № 4. С. 27–28.

Ю. Ковтанюк¹⁵, Т. Ковтанюк та Н. Христова¹⁶, Л. Халецька¹⁷, Л. Філіпова¹⁸ та ін. Поряд із цим, тенденцією залишається дослідження інформаційного потенціалу тих документів в електронній формі, які продовжують функціонувати в мережі Інтернет. Дослідження, присвячені джерелознавчому аналізу архівних електронних інформаційних ресурсів, вивченню їхньої сутності та особливостей у порівнянні із традиційними історичними джерелами, а також з електронними інформаційними ресурсами мережі Інтернет в українській історіографії відсутні.

Враховуючи наведене вище, інтенсифікація комплексних архівознавчо-джерелознавчих досліджень цього виду історичних доказів, аналіз їхньої сутності та ролі у системі інформаційного забезпечення дослідницьких практик фахівців різних галузей знань як сьогодні, так і в майбутньому, набувають неабиякої актуальності. У вирішенні цих завдань полягає мета цієї статті.

Джерельна база дослідження зумовлена специфікою теми і представлена вибіркою локальних копій електронних інформаційних ресурсів, що зберігаються у тематичних архівних колекціях Центрального державного електронного архіву України (ЦДЕА України).

Попри багатовекторність наукових підходів, на сучасному етапі розвитку українських джерелознавчих студій під дефініцією «історичне джерело» вже традиційно прийнято розуміти «носій історичної інформації, що виник як продукт розвитку природи і суспільних відносин і відбиває той чи інший бік людської діяльності»¹⁹. Враховуючи

¹⁵ Ковтанюк Ю. С. До питання про зберігання електронних документів у державних архівах // Студії з архів. справи та документознавства. 2010. Т. 18. С. 86–90.

¹⁶ Віднесення електронних інформаційних ресурсів до Національного архівного фонду. Аналітичний огляд / Держ. архівна служба України; Укр. наук.-досл. ін-т архів. справи та документознавства; уклад.: Т. М. Ковтанюк, Н. М. Христова. Київ, 2012. 33 с.

¹⁷ Халецька Л. П. Цифрове збереження електронних документів на прикладі діяльності Національної бібліотеки Франції // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2015. № 4. С. 26–34.

¹⁸ Філіпова Л. Я. Цифрові архіви в сучасному суспільстві: термінологічний та змістовий аспект // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2018. № 2. С. 6–11.

¹⁹ Джерелознавство історичне // Енциклопедія сучасної України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=23981 (дата звернення: 31.08.2020); Історичне джерелознавство: підруч. для студентів ВНЗ / [Я. С. Калакура та ін.; голов. ред. С. В. Головка]. Вид. 2-ге, допов. і перероб. Київ: Либідь, 2017. 510, [2] с.: іл.; Мина Ж. В., Пелешишин А. М. Інтернет-ресурси історії України в глобальній комп'ютерній мережі: інформаційне наповнення // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Держава та армія. 2014. № 809. С. 106; Ковальова А. М. Електронні джерела у студіях з новітньої історії: досвід України та США // Спеціальні історичні дисципліни. Число 16. С. 97.

реалії сьогодення, у цьому термінологічному полі архівні електронні інформаційні ресурси, збір та зберігання яких є одним із пріоритетних напрямів роботи ЦДДА України, набувають статусу самостійного мультимедійного джерела історичної інформації, унікального за своєю природою та здатністю поєднувати у собі практично всі типи історичних доказів (письмові, аудіовізуальні, фольклорні, лінгвістичні, етнографічні та ін.).

Відомості, які містяться в такому інформаційному об'єкті – потенційному історичному джерелі у вивченні різних сторін життя інформаційного суспільства та його окремих суб'єктів, можуть бути представлені текстом, графікою аудіо- та відеозаписами, числовими даними, створеними на основі двійкового коду, що вимагає від дослідника відповідного рівня фахової джерелознавчої підготовки, вільного володіння ним сучасними технічними та програмними засобами.

Актуальним питання щодо архівного зберігання електронної спадщини, у т. ч. вебсайтів та баз даних як її невід'ємної складової, стало ще в кінці ХХ ст., коли суспільство почало усвідомлювати реальну загрозу назавжди втратити значні масиви інформації, що існують лише в електронній формі, навіть із власне технічних причин – через швидке оновлення програмних продуктів та високу імовірність технічної неможливості відтворити інформацію. Також в умовах, коли існування людини в Інтернет-просторі досить часто сприймається як альтернативна форма буття, яка є «привабливішою від об'єктивного світу і тим самим створює нові варіанти психологічної залежності»²⁰, набувають усе більшої популярності соціальні мережі та блоги як новий вид джерел особового походження, що дозволяє досліднику простежити норми та правила спілкування різних вікових груп і соціальних прошарків, внутрішній світ та прагнення конкретної людини, яка отримала можливість у такому інформаційному просторі спілкуватися без меж, без осуду видавати бажане за дійсне і зробила це нормою, дослідити методи впливу на аудиторію.

Усе зазначене вище породило нові виклики, пріоритетними серед яких є збереження цих даних, а також вироблення методики їх джерелознавчого опрацювання, що дозволить об'єктивно оцінити контент нового типу об'єкта історичної інформації, відокремивши фальш від дійсності, тенденцію від унікальності.

Невід'ємною складовою наукового пошуку та опрацювання архівних електронних інформаційних ресурсів є вибір/розроблення відповідної до мети і завдань дослідження класифікаційної схеми цього виду

²⁰ Лазаренко Н., Коломієць А., Паламарчук О. Комунікація в Інтернет-просторі: психологічний аспект // Інформаційні технології і засоби навчання. 2018. Т. 65. № 3. С. 249.

історичних доказів. Разом із тим, варто відзначити, що сьогодні зазначена вище проблема, хоч і має важливе прикладне значення, продовжує залишатися за межами наукового дискурсу. Натомість, упродовж останніх 20-ти років дослідниками, у т. ч. і вітчизняними, було здійснено низку спроб систематизувати електронні інформаційні ресурси мережі Інтернет, використовуючи для цього різні критерії поділу. Зупинимося на деяких із них. Так, Г. Перехрест, розглядаючи український сегмент мережі Інтернет із точки зору його складових, структури та змісту, розділяє усі електронні інформаційні ресурси (EIP) на 4 основні сектори:

- державної офіційної інформації;
- ділової інформації (біржової, фінансової, статистичної тощо);
- професійно-орієнтованої [науково-технічної, політичної, освітньої, спеціалізованої (бібліографічної, реферативної та ін.)];
- масової/споживчої, куди включає новини, форуми, чати, енциклопедії тощо²¹.

Досліджуючи правове поле мережі Інтернет, О. Косиченко, в свою чергу, пропонує класифікувати сукупність EIP за такими домінуючими ознаками:

- способом подання інформації, виділяючи в окремі групи вебсторінки, бази даних і т. ін.;
- національно-територіальною ознакою, де основний критерій – мова;
- характером змісту (тематична інформація, наукові публікації, новини, реклама тощо)²².

12 класифікаційних ознак виділяють П. Маслянюк та П. Лісов у статті «Інформаційні ресурси та засоби їх створення»²³. Серед останніх: приналежність ресурсу до певної організаційно-технологічної системи, спосіб виділення об'єктів обліку, структурний тип, призначення та зміст ресурсу, а також його видовий склад, правовий статус, відкритість, мова, ступінь розповсюдження, носій та рівень структурованості вміщеної інформації²⁴.

Комплексний аналіз запропонованих сучасними дослідниками класифікаційних схем у контексті опрацювання порушеної у статті проблеми дає право стверджувати таке: критерії поділу мережевих ресурсів

²¹ *Перехрест Г.* Електронні інформаційні ресурси українського сегмента інтернету // Сучасний інформаційний простір. 2007. № 3(37). С. 28.

²² *Косиченко О.* Правові інформаційні ресурси Інтернет: довідник. Дніпро: ДДВУС. 2017. С. 9–14.

²³ *Маслянюк П. П., Лісов П. М.* Інформаційні ресурси та засоби їх створення. URL: http://www.lisov.kiev.ua/files%5Cpublications%5CKPI%5CMaslyanko_Lisov_InformativeResourcesCreation.pdf (дата звернення: 22.07.2020).

²⁴ Там само.

у своїй переважній більшості є актуальними і для систематизації їхніх «архівних аналогів».

Так, базовими характеристиками для групування архівних ЕІР у процесі їх джерелознавчого опрацювання можуть виступати:

- тематична спрямованість;
- характер представленої інформації;
- фондоутворювач/правовласник/розробник;
- сфера застосування та принцип взаємодії з користувачем на етапі, коли ресурс виконував своє первинне функціональне призначення;
- спосіб подання інформації;
- рівень доступу;
- видовий склад джерела та його структурування;
- рівень актуалізації тощо.

Кожна з представлених категорій має власні внутрішні рівні поділу. Разом із тим, пріоритетність тієї чи іншої класифікаційної ознаки напряму залежить від цілей та завдань конкретної наукової розвідки.

Як показує практика, домінуючою продовжує залишатися ознака змісту. Двома найбільш розповсюдженими нині формами існування електронних інформаційних ресурсів є бази даних та вебсайти²⁵. Саме вони складають ядро архівних зібрань ЦДЕА України, згрупованих в окремі тематичні колекції.

Повернемося до витоків: починаючи з кінця 2009 р., ЦДЕА України вперше в українській архівній практиці розпочав відбір, проведення експертизи цінності та зберігання вебресурсів²⁶. Роботи проводилися в межах ініціативного документування. Важливою складовою у діяльності архіву залишається сьогодні приймання на зберігання ЕІР загальнодержавного та місцевого значення у формі баз даних і вебсайтів державних органів, установ, підприємств, організацій, які перебувають у стані реорганізації та ліквідації²⁷. Так, у січні 2011 р. ЦДЕА України прийняв на постійне зберігання перший ЕІР ліквідованого державного органу. Ним стала локальна копія офіційного вебсайту Державного комітету України у справах національностей та релігій за 2002–2010 рр.²⁸ Нині у фондах ЦДЕА України зберігається 190 локальних копій вебсайтів, створених у результаті ініціативного документування (віднесені до тематичних колекцій) та 15 архівних електронних інформаційних ресурсів, переданих від державних установ, підприємств і організацій.

²⁵ Віднесення електронних інформаційних ресурсів до Національного архівного фонду. Аналітичний огляд... С. 15.

²⁶ Кручініна Т. Г., Чернятинська Ю. Г. Створення архівних колекцій веб-сайтів у межах ініціативного документування... С. 62.

²⁷ Ковтанюк Ю. С. «Як того вимагає час» ... Зазнач. праця.

²⁸ Акт від 11 січ. 2011 р. № 1 приймання-передавання електронних інформаційних ресурсів юридичної особи на постійне зберігання // ЦДЕА України. Спр. фонду 7. Арк. 2–3.

У липні 2019 р. у складі надходження документів особового походження в електронній формі архів прийняв на постійне зберігання особистий блог В. Д. Петущака – українського мандрівника, науковця, письменника²⁹ загальним обсягом 1,58 Гбайт³⁰.

Для оцінювання й відбору на постійне зберігання ЕІР до архіву застосовуються як загальні критерії цінності, що поширюються на всі види документів, такі як критерії походження та змісту, так і специфічні – обумовлені особливостями таких документів: дублювання інформації у межах одного джерела, можливість її відтворення, відсутність шкідливого програмного коду тощо³¹. Технічна перевірка та фіксація в облікових формах у процесі приймання на постійне зберігання геш-значення та розміру файлів дозволяють запобігти у майбутньому фальсифікації даних та підтверджувати автентичність такого історичного доказу шляхом простого алгоритму перевіряння його цілісності, не прив'язуючись до матеріального носія.

На прикладі окремих одиниць зберігання ЦДЕА України спробуємо проаналізувати інформативний потенціал, тематичну та жанрову неоднорідність архівних ЕІР, особливості їхньої структури та метаданих.

Вже сьогодні архів зберігає ЕІР Державного комітету у справах національностей та релігій, Українського національного інформаційного агентства «Укрінформ», Державної установи «Український центр інформаційних технологій та Національного Реєстру» Міністерства охорони здоров'я України, Державної служби України з питань захисту персональних даних, Державної архівної служби України, Державної служби з питань протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу та інших соціально небезпечних захворювань, Державного агентства України з туризму та курортів, Громадської організації «Вікімедіа Україна», інших державних органів, підприємств, установ та організацій³². Це – окрема група архівних ЕІР, що були за належністю передані до ЦДЕА України юридичною особою у формі готового файла-архіву і містять різносторонні свідчення про свого правовласника та його діяльність.

Для прикладу: переданий на зберігання до архіву електронний інформаційний ресурс Державного агентства України з туризму та курор-

²⁹ Акт від 18 липня 2019 р. № 2 приймання-передавання документів особового походження в електронній формі на постійне зберігання // ЦДЕА України. Спр. фонду 9. Т. 2. Арк. 14.

³⁰ Протокол від 21.03.2019 р. № 2 технічної перевірки документів особового походження в електронній формі, схвалений ЕПК ЦДЕА України від 28.03.2019 № 2 // ЦДЕА України. Спр. фонду 9. Т. 2. Арк. 6.

³¹ Чернятинська Ю. Г. Теоретико-методологічні засади експертизи цінності документів в електронній формі // Наукові праці іст. ф-ту Запорізького нац. ун-ту. 2017. Вип. 49. С. 251.

³² Книга обліку надходжень документів на постійне зберігання / Поточний архів ЦДЕА України. Арк. 1–8.

тів (у зв'язку із ліквідацією цієї юридичної особи) складається з 4 410 файлів, розміщених у 1 459 папках та інформаційним наповненням дозволяє дослідити різні сторони діяльності свого правовласника на тлі епохи.

Інтерфейс головної сторінки джерела складається з верхнього горизонтального та лівого вертикального меню, перше з яких включає такі розділи: «Головна», «Про Держтуризмкурорт», «Пресслужба», «Вакансії», «Контактна інформація». Ліве меню має такий поділ: «Нормативно-правова база» (містить закони України, укази Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, відомчі нормативно-правові акти), «Діяльність Держтуризмкурорту» (куди ввійшли рубрики: «До уваги туристів», «До уваги суб'єктів туристичної діяльності», «Регуляторна діяльність», «Міжнародна діяльність», «Інформація для надавачів статистичної звітності»), а також розділи: «Послуги», «Доступ до публічної інформації», «Звернення громадян», «Зв'язки з громадськістю», «Громадська рада», «Консультативно-дорадчі органи», «Інформація про туристичні можливості України» (представлена у рес-страх та кадастрах), «Туристична карта України», «Фотогалерея та державні закупівлі», кожен з яких має власну внутрішню структуру³³. Експертним висновком на електронний інформаційний ресурс «Офіційний вебсайт Державного агентства України з туризму та курортів» та «Базу даних Офіційного вебсайту Державного агентства України з туризму та курортів» від 05.05.2016 р., схваленим протоколом № 2 від 12.05.2020 р. засідання експертно-перевірної комісії ЦДЕА України зафіксовано відсутність інформації у рубриці «Акредитація» розділу «Прес-служба» та матеріалів у фотоальбомі «Роботи учасників Всеукраїнського конкурсу на кращу туристичну фотографію» цієї одиниці зберігання³⁴.

Можливість перевіряння автентичності, стану взятого на державне зберігання файла у процесі його постійного зберігання забезпечують зазначені в акті приймання-передавання геш-значення та розмір цієї одиниці зберігання в байтах. Актуальним зазначене вище залишається і щодо спроб фальсифікації відомостей у майбутньому.

Разом із тим, джерелознавче вивчення такого носія інформації потребує кількох попередніх застережень, зокрема:

1) створення локальної копії ресурсу для його подальшого архівного зберігання здійснюється правовласником, що уможливорює цілеспрямовану втрату ним, як зацікавленою особою, частини початкової інформації документа до або у процесі копіювання останнього (йдеться про відключення окремих розділів, видалення сторінок, інші редакційні правки змісту);

³³ ЦДЕА України (Центральний державний електронний архів України). Ф. 24, Оп. 1. Од. зб. 1. 839 093 627 байт.

³⁴ Там само. Спр. фонду 24. Арк. 13–14.

2) передані до архіву бази даних вебресурсів (необхідні для їх функціонування) можуть містити помилки, що призводить до подальших проблем, пов'язаних із рівнем якості та повноти відображення даних. Актуальною проблемою сучасної архівної практики є виявлення у процесі експертизи цінності таких об'єктів опрацювання некоректних шляхів до місця розташування їхніх окремих файлів, що «унеможливає перегляд інформації в деяких розділах електронних інформаційних ресурсів»³⁵.

Як уже зазначалося вище, важливе місце в архівних зібраннях ЦДДА України займають архівні колекції електронних інформаційних ресурсів, створені у процесі ініціативного документування. В архіві зберігаються колекції вебсайтів, присвячені президентським, парламентським та місцевим виборам в Україні 2010–2019 рр., світовій спадщині ЮНЕСКО в Україні, перемозі над нацизмом у Європі, Революції Гідності 2013–2014 рр., проведенню в Україні чемпіонату з футболу «Євро-2012» та ін. Про історію найбільшої в історії людства техногенної катастрофи та її наслідки можна почерпнути відомості у Ф. № 4 «Чорнобильська катастрофа – 25 років потому». До складу колекції увійшли 10 архівних копій вебсайтів, у яких зібрано велику кількість документів офіційного характеру, публіцистичні твори та художню літературу, відео- та фотодокументи з особових архівів, спогади сучасників, у т. ч. і ліквідаторів аварії, екологічні щоденники досліджень та експедицій по зоні відчуження, статті, репортажі і т. ін. Інформацію про видатних діячів української історії, науки та культури (І. Франка, Лесю Українку, М. Грушевського, М. Амосова, М. Карцева та ін.) містять архівні копії вебсайтів створеної у 2018 р. архівної колекції «Гордість України» (9 од. зб.). Цінним джерелом для вивчення культурних надбань українського народу є тематичні комплекси електронних інформаційних ресурсів, що увійшли до складу архівних колекцій «Краєзнавство та народне мистецтво України» (20 од. зб.) та «Культурна спадщина України» (4 од. зб.).

Практичний досвід ЦДДА України засвідчує, що досить часто архівістам вдається скопіювати, провести експертизу цінності і прийняти на державне зберігання вебсайт до того, як частина вміщеної у ньому інформації, яка може бути цінною для потенційного дослідника, з тих чи інших причин зникає з просторів мережі Інтернет, хоч сам ресурс продовжує функціонувати. Така тенденція яскраво прослідковується у процесі джерелознавчого аналізу окремих вебсайтів, що увійшли до складу архівних колекцій «Президентські вибори 2010» та «Парламентські вибори – 2012». Саме ця об'єктивна відмінність створених у свій час архівом локальних копій діючих і досі вебресурсів дозволяє розглядати кожну з них як унікальний і одиничний за своїм вмістом

³⁵ ЦДДА України. Ф. 24, Оп. 1. Арк. 6.

інформаційний об'єкт (із обов'язковою приміткою «станом на «дата копіювання» у визначенні його верхньої хронологічної межі).

Готуючи тематичну вибірку, окремі вебресурси архів може копіювати лише частково. Так, у локальній копії вебсайту «ОПОРА», що входить до складу архівної колекції «Позачергові вибори Президента України 2014», розділи «Освіта» і «ОСББ» заблоковані, «так як не відповідають тематиці колекції»³⁶. Актуальною ця теза залишається і для архівного електронного інформаційного ресурсу «Персональний сайт Анатолія Гриценка», де «відсутня інформація, що у часовому проміжку не відноситься до тематики архівної колекції»³⁷.

Відповідно до договорів архівного зберігання та листів-погоджень, архів має право забезпечувати доступ користувачів до архівних копій вебресурсів у наукових, інформаційних та інших цілях із дотриманням вимог чинного законодавства України про інтелектуальну власність, авторські та суміжні права, про що заздалегідь інформує потенційних дослідників архівних колекцій³⁸.

Працюючи із досліджуваною у статті групою історичних доказів, не варто забувати, що архівний електронний інформаційний ресурс, як і будь-яке інше історичне джерело, попри проведення його експертизи цінності, має суб'єктивну природу і потребує проходження у процесі дослідження усіх рівнів джерелознавчої критики. Необхідним є порівняння його контенту з даними інших альтернативних джерел ретроспективної інформації.

Як і будь-якому історичному доказу, створеному у процесі людської діяльності, електронним інформаційним ресурсам архівних фондів ЦДЕА України притаманний двоякий зміст у трактуванні їх як історичного джерела (потенційного чи актуалізованого). З одного боку, це інформаційний об'єкт – своєрідний банк відомостей про тих чи інших людей, події, явища та процеси, які стали або можуть стати об'єктом наукового вивчення. З іншого боку, йдеться, насамперед, про розуміння досліджуваного виду джерел як історичного факту (результату розвитку науки і техніки, засобу взаємодії, явища культури), який сам по собі потребує онтологічного вивчення, оскільки є продуктом діяльності людини конкретної епохи, втіленням суспільної свідомості, дзеркалом попиту і пропозиції, норм та традицій соціуму того часу, в якому створювався і функціонував.

Для потенційного дослідника цього виду архівних документів в електронній формі важливим є вивчення та аналіз таких рівнів інформації:

³⁶ ЦДЕА України. Ф. 14. Оп. 1. Арк. 11.

³⁷ Там само. Арк. 13.

³⁸ Там само. Ф. 2. Оп. 1. Арк. 5; Ф. 3. Оп. 1. Арк. 7; Ф. 4. Оп. 1. Арк. 4; Ф. 5. Оп. 1. Арк. 4; Ф. 6. Оп. 1. Арк. 4; Ф. 8. Оп. 1. Арк. 2.

1) відкритої (змісту архівного електронного інформаційного ресурсу, семантики вміщених у ньому повідомлень, розміру та цілісності файлу);

2) прихованої (відомостей про сам документ як продукт і артефакт конкретної епохи: його походження та призначення, мету створення, функції документа та його роль у суспільстві на т. зв. доджерельному етапі існування, час і дату створення, авторів та/або правовласника; не менш важливим є дослідження факторів зовнішнього впливу на його функціонування та внутрішні трансформації).

На відміну від традиційних джерел історичної інформації, архівному електронному інформаційному ресурсу притаманні:

1) прихованість матеріальної форми існування електронної інформації за рахунок розвинутих комунікацій для обміну інформацією та технології фіксації такої інформації (даних) на носієві з можливістю переміщення інформації на інший носій без пошкодження цієї інформації та носія, на якому вона була зафіксована;

2) потреба у посередництві техніки і програмних засобів задля відтворення змісту документа;

3) фіксація даних у файлі певного формату за допомогою цифрового коду;

4) складність і багаторівневість внутрішньої структури, опрацювання якої забезпечує технологія гіпертекстових посилань, що дозволяє «виконувати перехід між семантично зв'язаними частинами джерела»³⁹. При цьому проведення паралелей між розміром інформаційного об'єкта та ступенем складності його внутрішньої будови є некоректним.

Продовжуючи останню тезу, актуальним у контексті вивчення інформаційного потенціалу архівних фондів електронних інформаційних ресурсів ЦДЕА України та джерелознавчого аналізу їхніх окремих складових може видатись таке спостереження: одна з найбільших за розміром локальних копій вебресурсів під назвою «Золотий Фонд української естради» зберігається нині у складі архівної колекції «Гордість України» і має понад 92 Гбайт (60 987 файлів, розміщених у 8 303 папках)⁴⁰, у той час як дещо менша за обсягом одиниця зберігання – локальна копія «Майдан 18–20 лютого: як усе було» архівної колекції «Революція гідності», маючи розмір понад 82 Гбайт, складається із 1 357 174 файлів, розміщених у 17 907 папках⁴¹.

³⁹ Гаранін О. Я. Вплив інформаційних технологій... С. 90.

⁴⁰ ЦДЕА України. Ф. 28. Оп. 1. Арк. 6; Протокол від 12.09.2018 № 138 технічної перевірки локальної копії вебсайту, схвалений ЕПК ЦДЕА України від 21.09.2018 № 4 // ЦДЕА України. Спр. фонду 28. Арк. 56–58.

⁴¹ Там само. Ф. 25. Оп. 1. Арк. 3; Протокол від 30.03.2018 № 129 технічної перевірки локальної копії вебсайту, схвалений ЕПК ЦДЕА України від 25.05.2018 № 2 // ЦДЕА України. Спр. фонду 28. Арк. 25–27.

До унікальних властивостей архівних електронних інформаційних ресурсів як потенційного історичного джерела слід віднести і отриману дослідником нову можливість – працювати із контентом історичного доказу, як правило, одразу у кількох його мовних версіях, які часто можуть відрізнятися між собою за рівнем інформативності. Зазвичай, переклад іноземними мовами здійснений в обсязі, що забезпечує достатнє належне представлення правовласника ресурсу у відповідному мовному середовищі, його місії та завдань цільовій аудиторії, а також публічної інформації, обов'язковість перекладу якої встановлена законодавством, чинним на момент його функціонування.

Важливою складовою у переліку особливостей досліджуваної групи історичних доказів є їх авторство. Йдеться, насамперед, про можливість одночасної участі у створенні та наповненні електронного інформаційного ресурсу спільноти людей. Будучи власністю навіть однієї юридичної/фізичної особи і, як правило, відбиваючи її діяльність та інтереси, таке джерело може мати тисячі авторів та дописувачів, а отже – паралельно відображати суспільні настрої, мотиви і світогляд представників різних вікових груп та соціальних прошарків. Останнє забезпечує досліднику можливість переходу у зовсім іншу площину наукового пошуку, дозволяючи описати історичну дійсність через призму її сприйняття сучасниками.

Нині вебсайти, сторінки соціальних мереж, блоги та форуми стали не просто дзеркалом відкритої для всіх буденності, а й платформою для маргінальних тем, трибуною сектантських, релігійних та політичних дискурсів, джерелом поширення молодіжних течій та рухів. Історик не може ігнорувати такі джерела інформації, коли йдеться про події, які самим своїм існуванням зобов'язані інформаційним технологіям сучасності⁴².

Зазначене вище дозволяє стверджувати, що уникнення державою та суспільством реальної загрози втрати значних масивів важливих свідчень про сьогодення, представлених у цифровій формі, є беззаперечним викликом часу і потенційною потребою майбутнього.

Йдеться, насамперед, про необхідність вирішення низки проблем, пов'язаних із процесами комплектування архівів електронними інформаційними ресурсами та забезпечення їх збереженості для нащадків, як по праву одного з найважливіших носіїв пам'яті про цифрову епоху. На нашу думку, досвід та нормативна і методична база ЦДЕА України повинні стати підґрунтям для поширення практики комплектування такими документами інших архівних установ України.

Окрім усвідомлення архівною спільнотою та науковим світом наявності у таких джерелах значущої інформації, не менш важливим є

⁴² Михайлова О. Ю. Блогосфера як історичне джерело: до постановки проблеми // Український історичний журнал. 2014. № 5. С. 192.

підтвердження на законодавчому рівні тези про те, що ця інформація є документною, а отже – її збереження відповідно до вимог ст. 5 Закону України «Про національний архівний фонд та архівні установи»⁴³ (що визначає сьогодні архівний документ єдиним типом інформаційних об'єктів, з яких формується НАФ) повинно ініціюватися, підтримуватися і контролюватися державою.

Варто відзначити, що це питання залишається вже тривалий час одним із найбільш обговорюваних у колах фахівців, предметом наукового дискурсу яких є документ, і у певній мірі знаходить відповіді у ст. 1 Закону України «Про національну програму інформатизації», яка, на наш суб'єктивний погляд, дає найбільш універсальне трактування сутності інформаційного ресурсу як «сукупності документів в інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних тощо)»⁴⁴, дозволяючи у такий спосіб говорити про нього як про об'єкт архівного зберігання, що, у свою чергу, доводить практичну необхідність щодо визначення на законодавчому рівні критеріїв віднесення електронних інформаційних ресурсів до складу НАФ та визначення чітких вимог до їх стану у цьому складі шляхом внесення відповідних змін насамперед до Закону України «Про національний архівний фонд та архівні установи». Останнє у світлі потреб сьогодення видається неминучим і вкрай важливим для подальшого розвитку архівної галузі.

Відкритими питаннями продовжують нині залишатися:

1) правова невизначеність статусу архівних електронних ресурсів як складової документообігу та об'єкта архівного зберігання у подальшому;

2) низький рівень мотивації правовласників щодо їх передавання на постійне зберігання;

3) проблеми авторського права та пов'язані з цим труднощі щодо отримання або копіювання архівами окремих електронних інформаційних ресурсів у процесі ініціативного документування;

4) відсутність нормативно-правового визначення та уніфікованого підходу щодо критеріїв їх відбору для передавання на архівне зберігання;

5) відповідність програмно-технічного забезпечення архівної галузі завданням щодо відтворення інформації у довгостроковій перспективі в умовах технічного прогресу тощо.

⁴³ Про Національний архівний фонд та архівні установи: Закон України від 24.12.1993 № 3815-XII. Дата оновлення: 13.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12#Text> (дата звернення: 31.08.2020).

⁴⁴ Про національну програму інформатизації: Закон України від 04.02.1998 № 74/98-ВР. Дата оновлення: 07.06.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 31.08.2020).

Помітно гальмує темпи формування в архівах цієї складової джерельного комплексу тривалий і затяжний процес експертизи цінності електронних інформаційних ресурсів, що зумовлено складністю їхньої внутрішньої структури, обсягами, видовим складом та різноманітністю інформаційного наповнення. Зазначений вище вид робіт вимагає від архівістів відповідної теоретичної підготовки, творчого міждисциплінарного підходу і об'єктивно виключає можливість високого рівня автоматизації.

Бар'єром на шляху опрацювання дослідниками архівних зібрань електронних інформаційних ресурсів залишаються:

1) невідповідність частини користувачів до роботи з новими технологіями та нетрадиційними формами документів архівних фондів, у т. ч. психологічна;

2) відносно короткий проміжок існування цього виду історичних доказів, що зумовлює відсутність чіткої методики і досвіду його джерелознавчого вивчення;

3) дискусії навколо питання автентичності, первинності архівних електронних інформаційних ресурсів, оскільки сучасні технології дозволяють створити копії, абсолютно подібні оригіналам;

4) низький рівень усвідомлення суспільством об'єктивних відмінностей змісту локальних копій, прийнятих на зберігання до архіву від її «аналога» в мережі Інтернет, якщо такий продовжує функціонувати.

У цілому слід визнати, що процес відбору, архівування, упорядкування величезного масиву електронних інформаційних ресурсів, які є важливими потенційними історичними джерелами і можуть використовуватися дослідниками різних галузей знань, в Україні розпочато, але останній далекий від завершення. Обсяги цифрової інформації нестримно зростають, а отже – повинні розвиватися методи та постійно удосконалюватися механізми її архівного зберігання та наукового вивчення.

Питання про статус цих інформаційних об'єктів, правила їх пошуку та використання, а також методику опрацювання та оформлення бібліографічного посилання на архівні електронні інформаційні ресурси у наукових текстах є наразі відкритими і потребують подальшого студіювання з метою створення теоретичного підґрунтя та нормативно-методичного забезпечення майбутніх дослідницьких практик у цьому напрямі.

REFERENCES

1. Bezdrabko, V. V. (2017). Istorychne dokumentoznavstvo v Ukraini: suchasny stan i perspektyvy [Historical documentation science: current state and prospects]. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 4, 4–23. [in Ukrainian].

2. Boldovsky, V. Yu. (2003). Definiitsiia ta klasyfikatsiia onlainovoho dokumenta [Definition and classification of a digital document]. *Visnyk Knyzhkovoi palaty*, 6, 30–32. [in Ukrainian].
3. Cherniatynska, Yu. H. (2017). Pryntsypy i kryterii otsinky tsinnosti dokumentiv v elektronni formi [Principles and criteria of evaluating documents' value in digital form]. *Zbirnyk naukovykh prats z aktualnykh problem ekonomichnykh nauk. Teoriia i praktyka suchasnoi nauky*, 12–14. [in Ukrainian].
4. Cherniatynska, Yu. H. (2017). Teoretyko-metodolohichni zasady ekspertyzy tsinnosti dokumentiv v elektronni formi [The theoretical and methodological principles of experts' evaluation value of documents in digital form]. *Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*, 49, 251–254. [in Ukrainian].
5. Cherniatynska, Yu. H. (2018). Aktualni problemy postiinoho zberihannia dokumentiv v elektronni formi [Relevant problems of permanent document retention in digital form]. *Informatsiini tekhnolohii: nauka, tekhnika, tekhnolohiia, osvita, zdorovia*, IV, 297–299. [in Ukrainian].
6. Cherniatynska, Yu. H. (2018). Komplektuvannia arkhiviv dokumentamy v elektronni formi ta ikh zberihannia: istoriografii pytannia [Archives' acquisition of documents in digital form and their storage: historiography of the problem]. *Arkhivy Ukrainy*, 1, 88–102. [in Ukrainian].
7. Dzhereloznavstvo istorychne. In *Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy* [Historical source studies. In Encyclopedia of contemporary Ukraine]. Retrieved from http://esu.com.ua/search_articles.php?id=23981 [in Ukrainian].
8. Filipova, L. Ya. (2018). Tsyfrovi arkhivy v suchasnomu suspilstvi: terminolohichnyi ta zmistovy aspekt [Digital archives in modern society: definition and content aspects]. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 2, 6–11. [in Ukrainian].
9. Haranin, O. Ya. (2013). Vplyv informatsiinykh tekhnolohii na utvorennia novykh form dzherel [Impact of informational technologies on the establishment of the new source forms]. *Arkhivy Ukrainy*, 6, 86–94. [in Ukrainian].
10. Kalakura, Ya. S. et al (Comps). (2017). *Istorychne dzhereloznavstvo: pidruchnyk dlia studentiv VNZ* [Historical source studies: textbook for students at higher education institutions]. Kyiv: Lybid. [in Ukrainian].
11. Khaletska, L. P. (2015). Tsyfrovi zberezhennia elektronnykh dokumentiv na prykladi diialnosti Natsionalnoi biblioteky Frantsii [Digital retention of e-documents based on the example of the Bibliotheque Nationale de France]. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 4, 26–34. [in Ukrainian].
12. Kosyuchenko, O. (2017). *Pravovi informatsijni resursy Internet: dovidnyk* [Legal informational Internet resources: reference book]. Dnipro: DDVUS. [in Ukrainian].
13. Kovalova, A. M. (2009). Elektronni dzherela u studiiakh z novitnoi istorii: dosvid Ukrainy ta SShA [Digital sources in contemporary history studies: experience of Ukraine and the USA]. *Spetsialni istorychni dystsypliny*, 16, 94–110. [in Ukrainian].
14. Kovtaniuk, T. M. & Khrystova, N. M. (2012). *Vidnesennia elektronnykh informatsiinykh resursiv do Natsionalnoho arkhivnoho fondu. Analitychny ohliad* [Including digital informational resources to the National Archival Fond. Analytical review]. Kyiv. [in Ukrainian].

15. Kovtaniuk, Yu. S. (2010). Do pytannia pro zberihannia elektronnykh dokumentiv u derzhavnykh arkhivakh [In regards to digital records maintenance in state archives]. *Studii z arkhivnoyi spravy ta dokumentoznavstva*, 18, 86–90. [in Ukrainian].
16. Kovtaniuk, Yu. S. (2011). Elektronny dokument yak ob'ekt doslidzhennia elektronnoho dokumentoznavstva [Digital document as a research object of digital documentation science]. *Terminolohiia dokumentoznavstva ta sumizhnykh haluzej znan: zbirnyk naukovykh prats*, 5, 237–243. [in Ukrainian].
17. Kovtaniuk, Yu. S. (2013). XIII Mizhnarodna konferentsiia arkhiviv «Elektronna dokumentatsiia ta predstavleniia arkhivnykh materialiv v Interneti» iz tsyклу Colloquia Jerzy Skowronek dedicata [The XIII International Archives Conference «Digital records management and representation of archival material on the Internet» from the cycle Colloquia Jerzy Skowronek dedicata]. *Arkhivy Ukrainy*, 3, 223–234. [in Ukrainian].
18. Kovtaniuk, Yu. S. (2017). Yak toho vymahaie chas [As time demands this]. *Hazeta Verkhovnoi Rady Ukrainy «Holos Ukrainy»*, 84(6589). [in Ukrainian].
19. Kravtsiv, Kh. V. (2017). *Orhanizatsiini osnovy formuvannia elektronnykh informatsiinykh resursiv*. [Organizational basis of formation of digital informational resources]. *Basic Arrangements for Forming Electronic Information Resources* Ternopil: Ternopilsky natsionalny ekonomichny universytet. [in Ukrainian].
20. Kruchinina, T. H. & Cherniatynska, Yu. H. (2015). Stvorennia arkhivnykh kolektsii veb-saitiv u mezhakh initsiatyvnoho dokumentuvannia v Tsentralnomu derzhavnomu elektronnomu arkhivi Ukrainy [The formation of archival collections on websites in the framework of the initiative records creation in the Central State Digital Archives of Ukraine]. *Arkhivy Ukrainy*, 5–6, 61–67. [in Ukrainian].
21. Kruchinina, T. H. (2016). Arkhiv elektronnoi spadschyny [Archives of digital heritage]. *Dovidnyk sekretaria ta ofis-menedzhera*, 4, 27–28. [in Ukrainian].
22. Lazarenko, N., Kolomiiets, A. & Palamarchuk, O. (2018). Komunikaatsiia v Internet-prostori: psykholohichny aspekt [Communication in the Internet space: psychological aspect]. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia*, vol. 65(3), 249–261. [in Ukrainian].
23. Maslianko, P. P. & Lissov, P. M. Informatsiini resursy ta zasoby ikh stvorennia [Informational resources and methods of their formation]. Retrieved from http://www.lissov.kiev.ua/files%5Cpublications%5CKPI%5CMaslyanko_Lissov_InformativeResourcesCreation.pdf [in Ukrainian].
24. Mykhailova, O. Yu. (2014). Blohosfera yak istorychne dzherelo: do postanovky problemy [Blogosphere as historical source: on problem statement]. *Ukrainsky istorychny zhurnal*, 5, 191–197. [in Ukrainian].
25. Myna, Zh. V. & Peleschyshyn, A. M. (2014). Internet-resursy istorii Ukrainy v hlobalnii kompiuternii merezhi: informatsiine napovnennia [Internet resources on the history of Ukraine in global computer network: informational content]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*. *Derzhava ta armii*, 809, 104–109. [in Ukrainian].
26. Papakin, H. V. & Pikhotenko, K. S. (2013). Arkhivni elektronni bazy danykh ta ekspertni systemy [Archival digital databases and expert systems]. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 3, 62–65. [in Ukrainian].

27. Pavlova, Yu. S. (2019). *Elektronny dokument yak dzherelo dokaziv u tsyvilnomu protsesi* [Digital document as a source of evidence in civil proceedings] (*Extended abstract of Candidate's thesis*). Odesa. [in Ukrainian].
28. Perekhrest, H. (2007). Elektronni informatsijni resursy ukrainskoho sehmenta internetu [Digital informational resources of Ukrainian Internet segment]. *Suchasny informatsiinyi prostir*, 3(37), 26–29. [in Ukrainian].
29. Pro natsionalnu prohramu informatyzatsii: Zakon Ukrainy vid 04.02.1998 № 74/98-VR. Data onovlennia: 07.06.2020 [On the national IT penetration program: Law of Ukraine dated 04.02.1998 №74/98-VR. Evergreening date: 04.02.1998]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
30. Pro Natsionalny arkhivny fond ta arkhivni ustanovy: Zakon Ukrainy vid 24.12.1993 № 3815-XII. Data onovlennia: 13.02.2020 [On the National Archival Fond and archival institutions: Law of Ukraine dated 24.12.1993 № 3815-XII. Evergreening date: 13.02.2020]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12#Text> [in Ukrainian].
31. Sviatets, Yu. A. (2019). Tsyfrovi dzherela v doslidnytskykh praktykakh istoriykiv: teoretyko-metodolohichnyj aspekt [Digital sources in historians' research practices: theoretical and methodological aspect]. *Universum Historiae et Archeologiae* = *The Universe of History and Archeology* = *Universum istorii ta arkheolohii* = *Unyversum istorii i arkheolohii*, Vol. 2(27), 47–68. [in Ukrainian].
32. Yurkova, O. V. (2015). Facebook yak novy typ istorichnoho dzherela: sproba kharakterystyky ta praktychni zavdannia arkhivuvannia dokumentiv [Facebook as a new type of historical source: endeavour of characterization and practical tasks of documents' archiving]. *Spetsialni istorichni dystsypliny: pytannia teorii ta metodyky: Zbirnyk naukovykh prats*, 25: *Elektronni informatsiini resursy*, 31–48. [in Ukrainian].

Olena Levchuk

Candidate of Historical Sciences,
Leading Archivist of the Document Security
and Accounting Department,
Central State Electronic Archives of Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8117-6398>

ARCHIVAL ELECTRONIC INFORMATION RESOURCES AS A SOURCE OF HISTORICAL INFORMATION

Abstract. The purpose of the article is a comprehensive analysis of electronic information resources as an important component of the source base of modern history and the object of archival storage in Ukraine, studying their essence and role in the system of information support for research practices of specialists in various fields of knowledge. The methodological basis of scientific work consists of general scientific principles of historicism, integrity, objectivity and comprehensiveness, systematic and interdisciplinary approaches. The research is based on heuristic methods of scientific search, methods of analysis and syntheses, classification

and systematization of selected materials, their analytical and synthetic criticism. **Scientific novelty.** The problem of web-resources as a historical proof is now increasingly raised in the domestic and foreign scientific discourse. However, the phenomenon of archival electronic information resources of historical information has not been the subject of a separate study and is being studied in this article for the first time. **Conclusions.** The essence of archival electronic information resources as new objects of retrospective information is described, their types and structure are considered. The place of archival electronic information resources among the other types of historical evidence is analyzed on the example of the fund documents of the CSEA of Ukraine. The author considers them as multimedia documents in electronic form which are part of the cultural and scientific heritage of the electronic age society, focusing on the need to ensure the preservation of this type of potential historical sources and the difficulties of their completing into archives. Based on the today's reality, the need for the further study of the problem raised in the article is proved.

Key words: archival electronic information resources; historical source; information carrier; e-documents; CSEA of Ukraine.